

del te arbeiden weerstand n moeten wij inwendig protest

van 15 of 16 uren, ge zoudt gins vóór vier fabriek, of in s nachts thuis van huis, tot er dan 12 uur, i het haam is? n het u moei- zegenen, die kte.

loop van het il in elk geval is deze werk- s beneden 18 20 jaar, staat l doen, stemt an overtuigd, uren schuilen.

heidsinspectie ds- en levens- rs, die in twee bleek, dat het oorkwam, in dat het gold en or 122 ge- 1200 beneden

de kunstzijde- iak aan deze dig te zijn. In am een soort- dish voor. deze werktijd- e eene week de week zeer omen tot een oeten worden i, van 14 uur

der werkende of buiten op ddelijke nabij- rust- en etens-

gelukkig zijn. jgt gedurende isselende och- ; geen warm et, alleen op ommige zorg- voeding noo- het gaan, als

ik, zeer zeld- godsdienstige s. Er is geen ehoor tot een hristenen, be- emanianen en i in Christus. natuúr nooit k kunnen ko- ous toekom- ; dat op Hem verheerlijken, odzakelijk, de godsdienst te omgang met astige en het onderscheiden

akte tusschen jk leven, ge- m toch niet. sische chemie onze natuúr- , moet zij ons e ze heeft ge- ie een autori- , welke door- dat „Zijn on- r wereld aan- zien worden. slijkheid”. s Gods Woord op een vraag t nut van op- s kunnen den oord en Heil- in de belofte zus Christus, n het Woord nige zekerheid geven kan... en die open- indien het in dat iemand, er toe geleid, dan zal het is, het Woord t vinden van door hij zich

bij het thuiskomen, warm eten kon worden ge- nuttigd.

De gehuwde vrouwen, die in den regel niet meer door een moeder worden verzorgd, moeten voor het overgrote deel zelf hun warmen maaltijd be- reiden.

Dat het ook met de nachtrust niet al te best staat voor sommigen, spreekt vanzelf. De week waarin men in de morgenploeg werkt is de on- gunstigste; bij het werken in de middagploeg kan men dikwijls 'smorgens uitslapen. Weinig slaap genoot een meisje van 17 jaar, die in de kunst- zijde-industrie werkte, zij had in de eene week 4¼ uur nachtrust en in de andere week 7½ uur, dus gemiddeld 6 uur per nacht. Een meisje boven 18 jaar in Noord-Brabant sloeg dit record nog met een gemiddelde bedrust van 5½ uur per nacht.

Wat de morele zijde van deze kwestie betreft, er zijn bij het onderzoek gelukkig geen ergerlijke dingen aan het licht gekomen.

Te Breda werd veelal aan de arbeidsters ge- vraagd, of ze 'snachts alleen naar huis liepen of met anderen. De meesten gingen in clubjes of met tweeën naar huis, en zij, die 'snachts gedurende eenigen tijd alleen moesten lopen of fietsen, had- den, behoudens een enkele uitzondering, nooit eeni- gerlei molest of hinder ondervonden.

Een meisje van 18 jaar, dat 'snachts van 11½ tot 12 uur over een eenzamen weg, waaraan geen enkel huis stond, door bosschen moest loopen, had eveneens nooit last ondervonden. Bij slecht weer werd ze door haar 64-jarigen vader gehaald.

Een 15-jarig meisje, dat in de eene ploeg te 3¼ uur v.m. van huis gaat en in de volgende ploeg te kwart over twaalf 'snachts thuiskomt, ver- klaarde, dat haar 54-jarige moeder, die weduwe is, haar 'smorgens naar de tram brengt en haar 'snachts van de tram haalt, omdat ze niet alleen durft. Ze woont n.l. ruim drie kwartier loopen van de stopplaats van de tram en langs dezen weg stonden geen huizen. Haar moeder moest zodoende per week 5 of 6 maal een nachtelijke wandeling maken van 1½ à 2 uren.

Een ander 15-jarig meisje, dat er nogal aardig uitzag, deelde mede, dat ze 'savonds reeds drie maal was aangehouden door een onbekenden man op een fiets, die haar vasthield en haar op de fiets wilde medenemen. Zij verklaarde hiertoe nooit aanleiding gegeven te hebben.

Het ontbreekt niet aan sterk sprekende motieven, om de leeftijdsgrens voor de in ploegen werkende meisjes van 15 tot 18 jaar te verhoogen.

Uit de antwoorden kon men ook afleiden, dat zorgzame moeders dikwijls een sloverig leven had- den door den ploegdienst harer dochters, waar- door ook de moeder de eene week vroeg opstond om haar geldverdiensster behoorlijk gevoed de deur uit te krijgen en de andere week laat naar bed ging, omdat ze het niet vertrouwde en daarom

mag verhoogen in te gaan in het koninkrijk van Christus.

Faraday's karakter vertoont een merkwaardige harmonie van uiterste bescheidenheid met volkomen beslistheid, die soms den vorm van een rechtmatigen trots aanneemt.

Alle eerbewijzen hem aangedaan, ontvangt hij in de overtuiging, dat hij ze ternaauwernood verdient, een overtuiging, die blijken meer dan één openlijke uittaling voortvloekt uit de erkenning, dat zijn groote wetenschappelijke gaven hem door God geschonken zijn. Toen hem echter door de regeering, als waar- deering voor zijn hooge verdiensten een toelage werd aangeboden, weigerde hij beleefd maar be- slist, omdat Lord Melbourne bij het onderhoud daarover, zich over de toelagen aan wetenschappe- lijke personen in het algemeen een minder waar- deerende opmerking liet ontvallen. Pas na een zeer uitvoerige briefwisseling, waarin Lord Melbourne openlijk zijn spijt over het gezegde betuigde, kwam Faraday op zijn weigering terug. Zijn benoeming tot president van de Royal Society wees hij met dezelfde bescheidenheid en beslistheid af als zijn verheffing in den adelstand. Hij wilde „eenvoudig Michael Faraday blijven”.

Toen hij voelde, dat de ouderdom met zijn gebreken nader kwam, zijn geheugen minder betrouwbaar werd en zijn krachten begonnen te verminderen, trok hij zich geleidelijk uit zijn vele beslommingen terug, niettegenstaande vele ver- zoeken zijn werkzaamheden voort te zetten. Tref- fend, en hoogst karakteristiek voor zijn persoon- lijheid, zijn de notities die hij maakte voor zijn laatste Vrijdagavond-college in 1862.

„Persoonlijke verklaring — gelukkige jaren hier; verlies van geheugen en physisch lijden der hersenen:

1. veroorzaakt — aarzeling en onzeker- heid van de overtuiging die de spreker heeft voor te dragen (to urge);
2. Onbekwaamheid aan den geest te ont- leenen de schatten van kennis, die hij vroeger ont- vangen heeft;
3. Dofheid en vergeetachtigheid ten aanzien van iemands vroegere norm (self-standard) met betrekking tot recht, waardigheid en zelf- respect;
4. Ernstige plicht recht te doen aan ande- ren, nu onbekwaamheid daartoe;

'savonds laat haar kind tegemoet ging en nog wat warm eten voor haar klaar maakte, omdat opge- warmd eten zoo onsmakelijk is.

Wij schreven hier aan het slot woordelijk over wat het verslag ons mededeelt. Is het nu werkelijk zoo, dat deze toestanden bestendig mogen blijven? Zouden wij, het zij nog eens herhaald, willen dat onze eigen kinderen dezen weg gingen? Indien niet, kunnen wij het dan verantwoorden, dat men zoo met Gods kinderen leeft?

Is de industrie, de economie, de winst, het eerste in ons leven? Moet er ook hier niet zijn het ge- tuigenis van de Christenen om voortgaande refor- matie?

G. BAAS Kzn.

HET BOEK VAN DE WEEK

Gerard Knuvelde: Het Rampjaar 1830.
Paul Brand, Hilversum. 1930.

Een vorig maal hebben we bij de bespreking van Maurits Jossion's *De Belgische Opstand* uiteengezet dat deze omwenteling een Fransche commune was op Dietsch territoir, dat de Zuidelijke bevolking in de aanvang en de volksvertegenwoor- digers ook later aan definitieve scheiding niet heb- ben gedacht, en dat het slagen der opstandelingen op beslissende wijze is bevorderd door de misgrepen der regeering in de eerste revolutiedagen.

Hiermee zijn wel zeer principiële kwestie's be- sproken, maar is nog gansch niet alles gezegd. Daarbij is vooral één belangrijke factor verwaar- loosd, n.l. de geschiedenis der moeilijkheden tijdens de vijftienjarige periode der vereeniging. Hierop wilden we de aandacht vestigen naar aanleiding van 't uitstekend, zóór populair geschreven boek van Gerard Knuvelde: *Het Rampjaar 1830*.

Hoe was de toestand in Zuid-Nederland op poli- tiek en cultureel gebied, toen Noord en Zuid in 1815 definitief werden vereenigd?

Na de tachtigjarige vrijheidsoorlog was het eerste onder de krachtige zegenrijke regeering van de Oranjeprinsen geworden tot één der belangrijkste landen van het continent. Zuid-Nederland daaren- tegen was blijven zuchten onder de Spaansch-Oosten- rijksche macht. In 1793 werden deze gewesten door Frankrijk geannexeerd en bleven twintig jaar lang deel uitmaken van het meest veroveringszuchtige land van Europa. In deze periode droomden de Fransche geest en cultuur, die altijd vanuit het Zuiden werkzaam waren geweest, met kracht door. Wel was het Dietsch bewustzijn niet algeheel ge- storven (we denken aan de Brabantse boeren- opstand van 1789, waarin de kreet weerklonk:

Terugtrekken”.

In 1865 ontvangt hij van een der zonen van den koning een uitnodiging op zijn landgoed in Twickenham te komen logeeren. Hij antwoordt, dat zijn zwakheid en ouderdom hem dit niet toelaten en zegt dan: „Ik huig voor Hem, die de Heere van allen is en hoop geduldig te mogen blijven wachten op Zijn tijd en op de wijze waarop hij mij wil vrijmaken (release) overeenkomstig Zijn Godde- lijk Woord en de groote en kostbare beloften waar- door Zijn volk deelgenoot gemaakt wordt in de Goddelijke natuúr.”

Zijn hoop ging over in vervulling toen hij op 25 Augustus 1867, gezeten in den stoel op zijn studeerkamer, kalm en vredig ontsliep. Overeen- komstig zijn uitdrukkelijken wensch, werd hij be- graven, „op de meest eenvoudige wijze, in tegen- woordigheid slechts van zijn eigen verwanten, op het eenvoudigste plekje grond (simplest earthly place)” en dekt een „steen van de gewoonste soort (most ordinary kind)” zijn graf in het Highgate kerkhof.

We hebben Faraday genoemd een christen-natuur- kundige. Het is waar, hij maakte een sterk onder- scheid tusschen zijn religieus leven en zijn weten- schappelijke bezigheid, en zijn voorbijgaan aan alle problemen in de verhouding van geloof en weten- schap, doet vooral den Gereformeerde vreemd aan. Daarover kan allereerst worden opgemerkt, dat, zoo- als er naar zijn eigen zeggen, weinig filosofie in zijn religie was, ook in zijn wetenschap de philo- sophie niet op den voorgrond stond. Niet de wijs- geerige bespiegeling over de gronden van het natuurwetenschappelijke kennen, was de dagelij- sche bezigheid van zijn geest, maar de bestu- deering van de natuúr zelf, het nauwkeurig en met eerbied luisteren naar het antwoord dat de natuúr zelf op de vragen van het experi- ment geeft. Zijn eerbied voor de feiten spreekt hijzelf bij herhaling uit, en hij doet dat met een ernst, die ongetwijfeld er mee samenhangt, dat de natuúr voor hem overal en ten allen tijde is een sprake Gods. Zijn verbeeldingskracht en zijn com- binatie-vermogen waren verbluffend, zoodat hij ge- dachten en vermoedens uitsprak, waarvan de juist- heid pas veel later bleek, maar een enkel feit was voor hem voldoende een geheel gedachtenweefsel te doen scheuren. In hooge mate beantwoordde hij zelf aan het ideaal van den experimentator, dat hij

„Nederlanders blijft nu bijeen!”) doch: „Het zui- delijk volk kende zich zelf nauweliks meer als bloed- en stamverwant neder- lands” (Knuvelde).

Tijdens de Fransche periode waren in Vlaanderen Vlaamsche bladen verboden (onder de keizer mocht- ten ze verschijnen mits met Fransche vertaling), voor alle openbare lichamen was het Fransch de eenige, wettelijke taal. Adel en hogere clerusijver- den met kracht voor de verfransching der Vlaam- sche gouwen, de voornamere bourgeoisie volgde dit voorbeeld. Het Nederlandsch werd weggedron- gen naar stal en keuken.

Duidelijk is het, dat de twintigjarige enge aan- sluiting van geheel Zuid-Nederland, aan de Fransche culturele expansie-zucht een kans geboden heeft, geheel eenig in de historie. In 1815 waren Wallonië en Vlaanderen voorzoover het iets beteekende Fransch. Alleen het Vlaamsche lagere volk was oer-dietsch gebleven, maar tot machteloosheid ge- doemd wegens volslagen gemis aan alle hulpmid- delen en organen om haar karakter te versterken en — tot openbaring te brengen. De scherpe tegen- stelling tusschen geregeerde onmondigen en rege- rende cultuurdragers formuleert prof. Hamelius aldus: „een plebs zonder boeken, zonder dagbladen, zonder betrekkingen met de onderwezenen en een persoonlijke adeldom, ontoegankelijk voor al wie zich niet jaren lang in een vreemde tongval had geoefend”.

Toen de Vereeniging tot stand kwam, werd bij Nederland gevoegd een land, dat een paar eeuwen lang in vreemde knechtschap had doorgebracht en dat, na twintig jaar Fransche regeering, verfranscht was in onderwijs, cultuur, magistratuur, rechtspraak, leger. Daarbij geen contact onderhoudende met het grootste en sterkste Dietsche Stamland.

Met deze antecedenten moest Willem I rekening houden. Zij hebben de uitvoering van zijn taak, bepaald in overeenstemming met de wensch der mogendheden: een sterke, nationaal-gecentraliseerde eenheidsstaat aan Frankrijks Noordgrenzen te vor- men, oanoemelijk verzwakt. En toch waren het niet de moeilijkheden, voortvloeiende uit het ver- leden van het Zuiden, die hem deden struikelen, maar vóór alles de onjuiste kijk, welke de koning bleek te hebben op fundamentele en principiële regeeringskwestie's. De koning, voorgelicht door éénzijdig-hollandsche raadslieden, is er niet in ge- slaagd een sterk Nederlandsch besef in zijn nieuwe onderdanen te wekken. Neen, de fouten van de Koning hebben niet de Belgische Opstand tenge- volge gehad, deze omwenteling bewijst niet de on- vereenigbaarheid van Noord en Zuid als zoodanig, 1830 bewijst alleen dat de Franschen bij uitstek verstand hebben van revolutie-maken en intrigeeren, doch, — wel is het struikelend regeeringsbeleid van Willem I er oorzaak van geweest „dat — gelijk Knuvelde zegt — het nationaal-nederlands besef

aldus schetste: „Ijverig, doch voorzichtig. Experi- ment en analogie verbindend, wantrouwend tegen- over vooropgezette meeningen, hooger een feit acht- end dan een theorie, niet te haastig in het gene- raliseeren, en vóór alles bereid bij elke schrede de eigen meeningen opnieuw te toetsen, zoowel door overweging als door waarneming”. Men mag zeker niet zeggen, dat een dergelijke geestesge- steldheid niet wordt gevonden bij onderzoekers, die aan God geen plaats in hun leven geven. De ge- schiedenis leert het anders. Maar dat bij Faraday de eerbied tegenover Gods werk, en dus tegenover de feiten der natuúr, samen met zijn devotie tegen- over Gods Woord, voortvloeiden uit zijn diep-religieuze gezindheid, daaraan kan men moeilijk twij- felen. Wij spreken tegenwoordig graag over span- ning, ook over de spanning tusschen gelooven en weten. Wie naar die spanning in Faraday's leven zoekt, vindt daarvoor weinig of geen gegevens. Veel meer wordt men getroffen door de eenheid en harmonie van zijn geest. Men kan misschien zeggen, dat het niet bewogen worden door vragen naar de verhouding tusschen gelooven en weten, juist in dezen eenvoud zijn verklaring vindt, maar kan dan ook anderzijds opmerken, dat de harmonie voort- sproot uit de onwankelbaarheid van zijn religieus geloof. Bence Jones, de secretaris van de Royal Institution, die Faraday's leven beschreef en zijn brieven uitgaf, besluit deze uitgave met de woor- den: „Om het beeld te voltooien, moet nog een woord over zijn godsdienst gezegd worden. Zijn levensnorm (standard of duty) was hovennatuurlijk. Deze was niet gegrond op eenige intuïtieve ideeën van goed of kwaad; ook was ze niet gevormd naar eenige door tijd of plaats bepaalde gepastheid (ex- pediencies of time and place); maar zij was geheel gegrond op wat hij hield voor de openbaring van den Wil van God in het geschreven Woord, en ge- durende zijn geheele leven drong zijn geloof er hem toe te handelen naar de letter daarvan.”

G. J. SIZOO.

*) Het eeuwfeest van deze ontdekking, die op 29 Aug. 1831 plaats had, zal dit jaar op 21, 22 en 23 Sept. te Londen worden gevierd.

*) Het Engelsche „philosophy” kan hier zowel beteekenen filosofie als wijsbegeerte, als natural philosophy = natuur- wetenschap.